

**STO
DEJSTEV
O KAJUHU**

*zapisanih
z zeleno tinto
ob stoti obletnici
pesnikovega
rojstva*

Kajuh

1 Karel Destovnik - Kajuh je bil rojen
13. decembra 1922 v Šoštanju
kot **Karol Vasle**.

6 Leta 1924 je dečka posvojil
Jože **Destovnik**, pripadnik
delavskega sloja, s katerim se je
Marija Vasle poročila in imela z njim
še sina Jožeta.

10 **Pri Kajuhu** so rekli
najemniški koči na gozdnatem pobočju ob
pešpoti v Skorno pri Šoštanju, kjer je morda
nekaj časa živel Kajuhov ded Destovnik.
Območje še danes preletavajo kanje.

7 Ko je bil Kajuh star približno dve leti,
je skoraj **utonil** v mlinščici
Brišnikovega mlina ob reki Paki
v neposredni bližini doma.

11 Še ne šestletnega Kajuha
so kot posebej nadarjenega predčasno
vpisali v osnovno šolo, ki jo je obiskoval
v Šoštanju pet let.

2 **Šoštanj**, mesto
(od leta 1911) z okoli 1300 prebivalci,
je bil takrat gospodarsko, upravno
in kulturno **središče** Šaleške doline.

4 Kajuh se je rodil v Hotelu Jugoslavija,
ki je bil v lasti mamine družine. Danes
je to ena od najmarkantnejših stavb
v mestu, imenuje se **Kajuhov dom**.

3 Woschnaggova **tovarna usnja** v Šoštanju je bila s 400
zaposlenimi največja in najpomembnejša
v Kraljevini SHS, kasneje Kraljevini Jugoslaviji, in na Balkanu.

5 Kajuh je bil nezakonski otrok
Marije Vasle iz premožne šoštanjske
meščanske družine.

8 Rešil ga je mesarski vajenec,
ki so ga obdarili z žepno uro,
vredno »celo bogastvo«.

9 **Kajuh** je psevdonom in partizansko
ime; pesnik se je kot Kajuhov Tonč
prvič podpisal konec leta 1942, kot Kajuh
pa v partizanih. Kajuh je ljudsko poimenovanje ptice ujede; kanja, **kanjuh**.

12 Leta 1933 je nadaljeval šolanje
na državni realni gimnaziji v **Celju**.

13 Danes tej I. gimnaziji v Celju
pravijo **Kajuhova gimnazija**,
na naslovu Kajuhova ulica 2,
v mestni četrti Kajuh.

14 Kajuh se je vsak dan vozil k pouku z vlakom iz Šoštanja v Celje, nekaj časa je v Celju tudi stanoval.

15 Na vlaku so se napredno misleči vrstniki vedno zbirali v enem kupeju; veljali so za »najbolj disciplinirane vozače«.

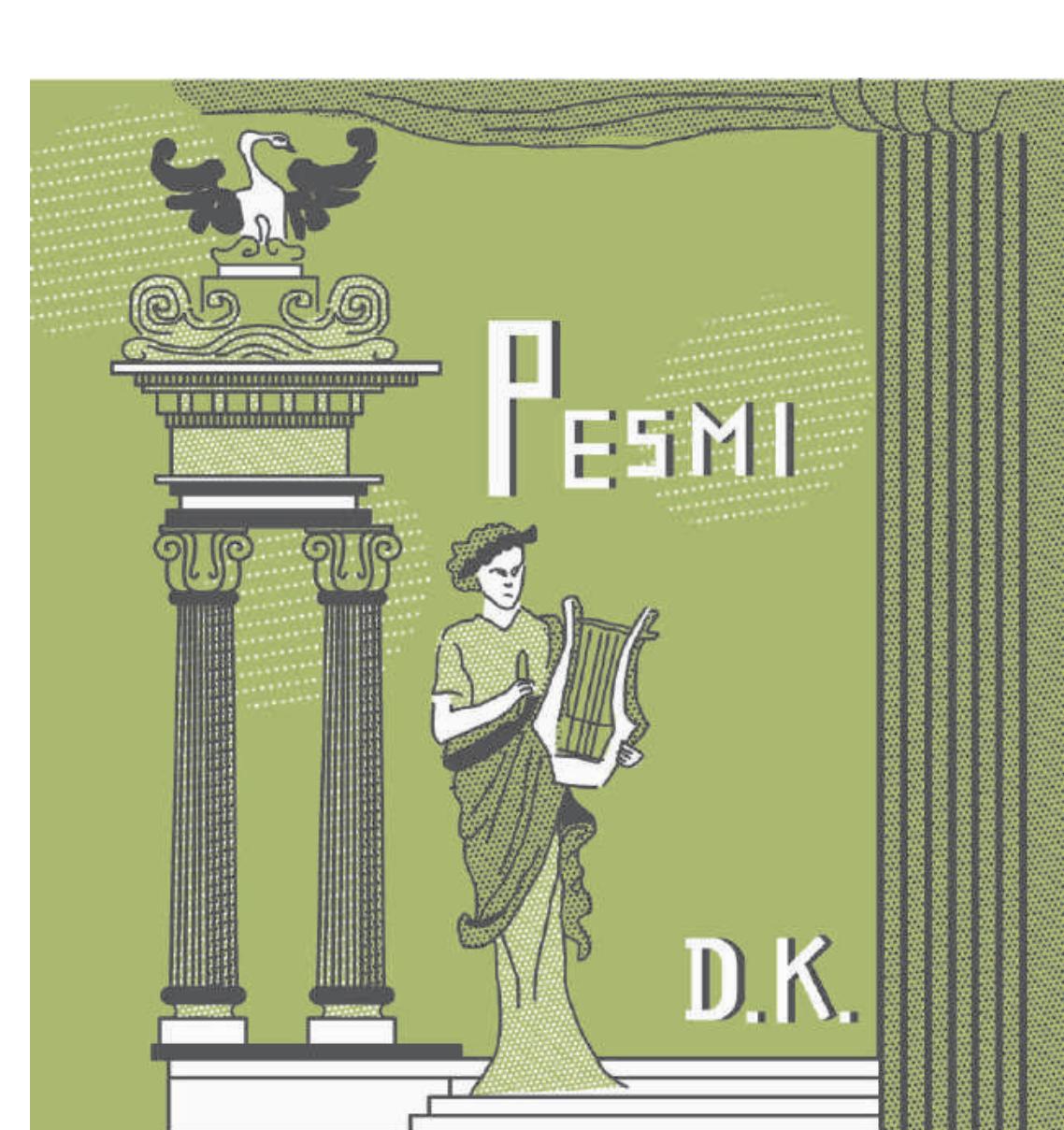

16 Kajuh je na vlaku glasno bral in deklamiral; razpravljalci so in prepevali pesmi, predvsem revolucionarne.

17 Oktobra 1938 je prvič javno objavil štiri pesmi v dijaškem glasilu **Slovenska mladina**; med dveletnim sodelovanjem je postal njen »prvi pesnik«.

18 K pisanju ga je spodbujal tesni priatelj, dijak in tajnik Slovenske mladine Konstantin Nahtigal. Kajuh mu je večino pisem napisal **»z zeleno tinto«**.

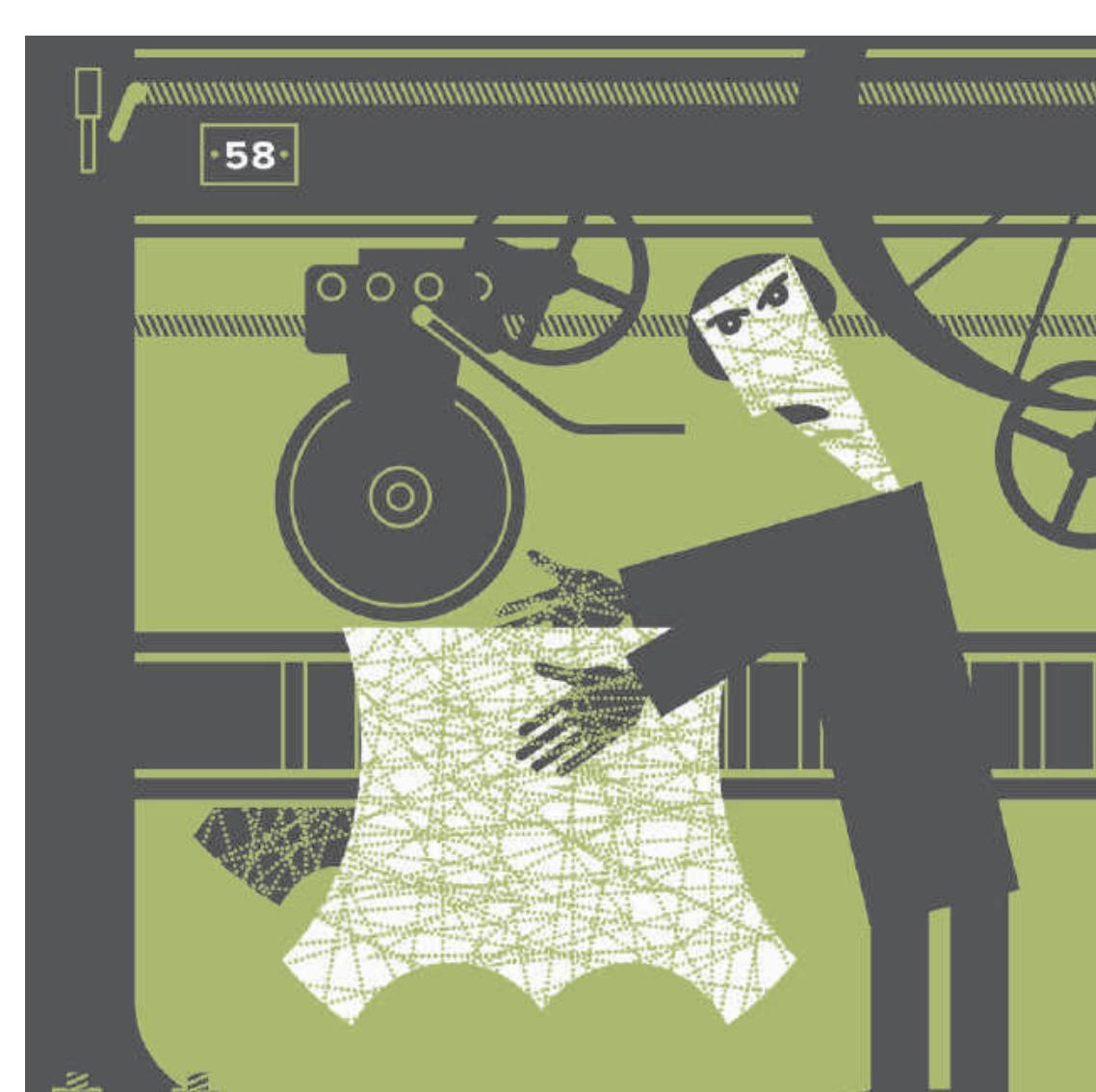
19 V celjski gimnaziji je sam narisal naslovnico za pesniško zbirko, ki jo je nameraval izdati.

20 Njegov najboljši priatelj in sošolec v celjski gimnaziji, s katerim je sedel v šesti klopi pri oknu, je bil Franc **Primc** - Pero, obetaven literat, ki si je decembra 1939 vzel življenje.

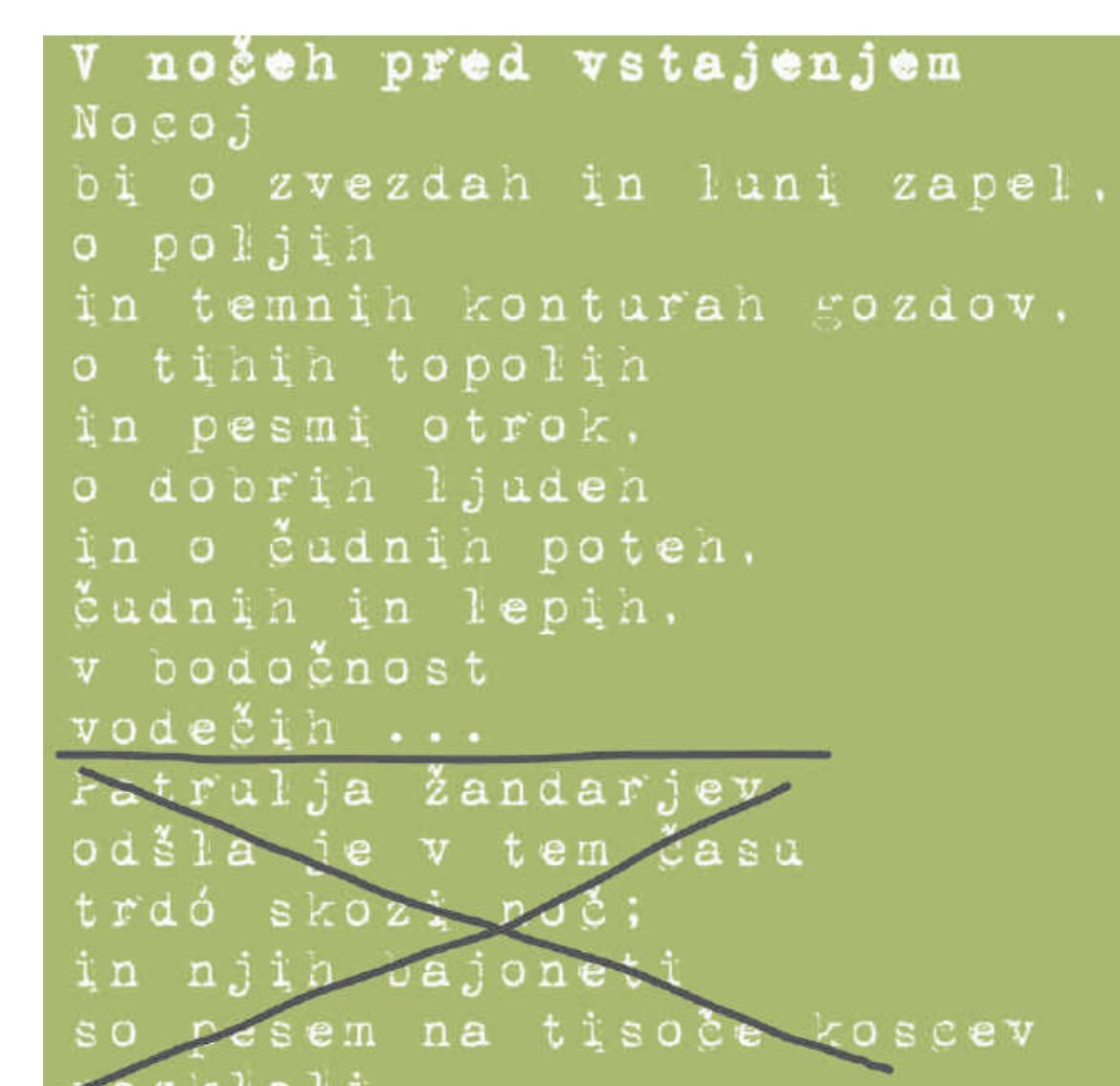
23 Njegov oče je nekaj časa delal v šoštanjski usnjarni, ded pa vse življenje. Kajuh je oba upodobil v pesmih.

24 Njegove začetne pesmi so prepredene s socialno tematiko: prepad med revno, kmečko okolico Šoštanja, izkorističanimi delavci v usnjarni in bogatimi industrialci.

25 Borbeno naravnati proti socialnim razlikam in krivicam je Kajuh pisal pesmi o izkoriščanih, revnih, beračih, mestnih posebnežih in alkoholizmu.

26 Večkrat so mu pesmi pred objavo **cenzurirali**, zlasti v *Slovenski mladini*, kasneje tudi v drugi periodiki.

V nočeh pred vstajenjem
Nocoj
bi o zvezdah in luni zapel,
o poljih
in temnih konturah gozdov,
o tihih topolih
in pesmi otrok,
o dobrih ljudeh
in o čudnih poteh,
čudnih in lepih,
v bodočnost
vodečih ...
~~Patrulja žandarjev
odšla je v tem času
trdó skozi roč;~~
in njih bajonetti
so pesem na tisoče koscev
razklali ...

27 Med šolanjem v Celju si je oblikoval svetovni nazor z branjem sodobne slovenske in tujje literature. Ukvajal se je z gledališčem, organiziral proslave in literarne večere.

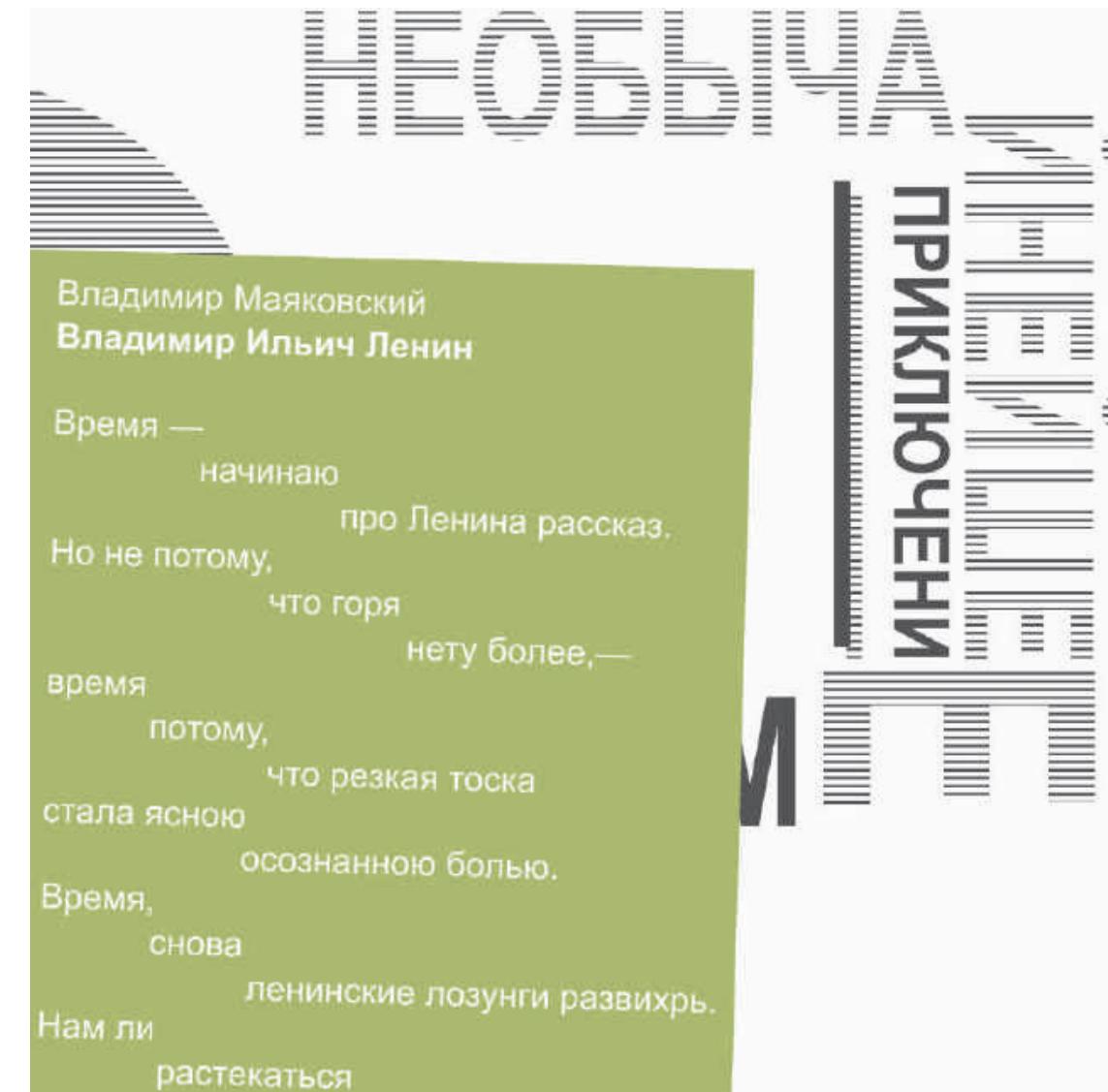
31 Marija Medved
iz Šoštanja, Kajuh jo je ljubkovalno imenoval Mičica, je bila njegova prva ljubezen, muza, priateljica in somišljenica.

35 V Mariboru in Šoštanju je Kajuh tik pred vojno živel aktivno politično življenje. Oblasti se je zdel nevaren, zato ga je preganjala.

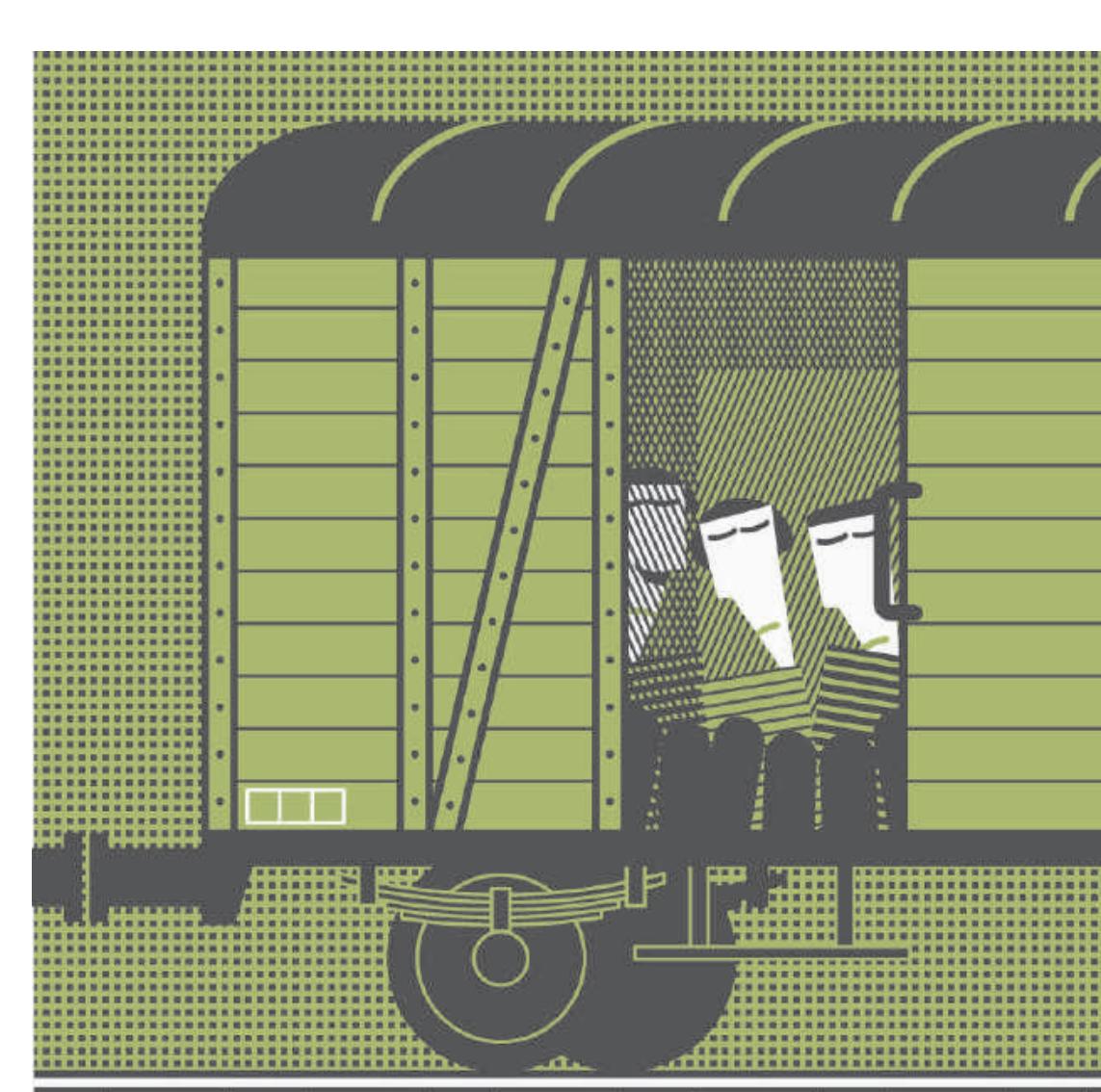
39 Po izpustitvi iz zapora se je poleti 1941, skrit med sodi, odpeljal v Kranj. Od tam je s ponarejenimi dokumenti prišel v Ljubljano.

28 Pri nekaterih njegovih pesmih se kaže vpliv ruskega futurističnega pesnika **Vladimirja Majakovskega**, ki je ustvaril razsekan, stopničasti verz za poudarek notranje dinamike pesmi.

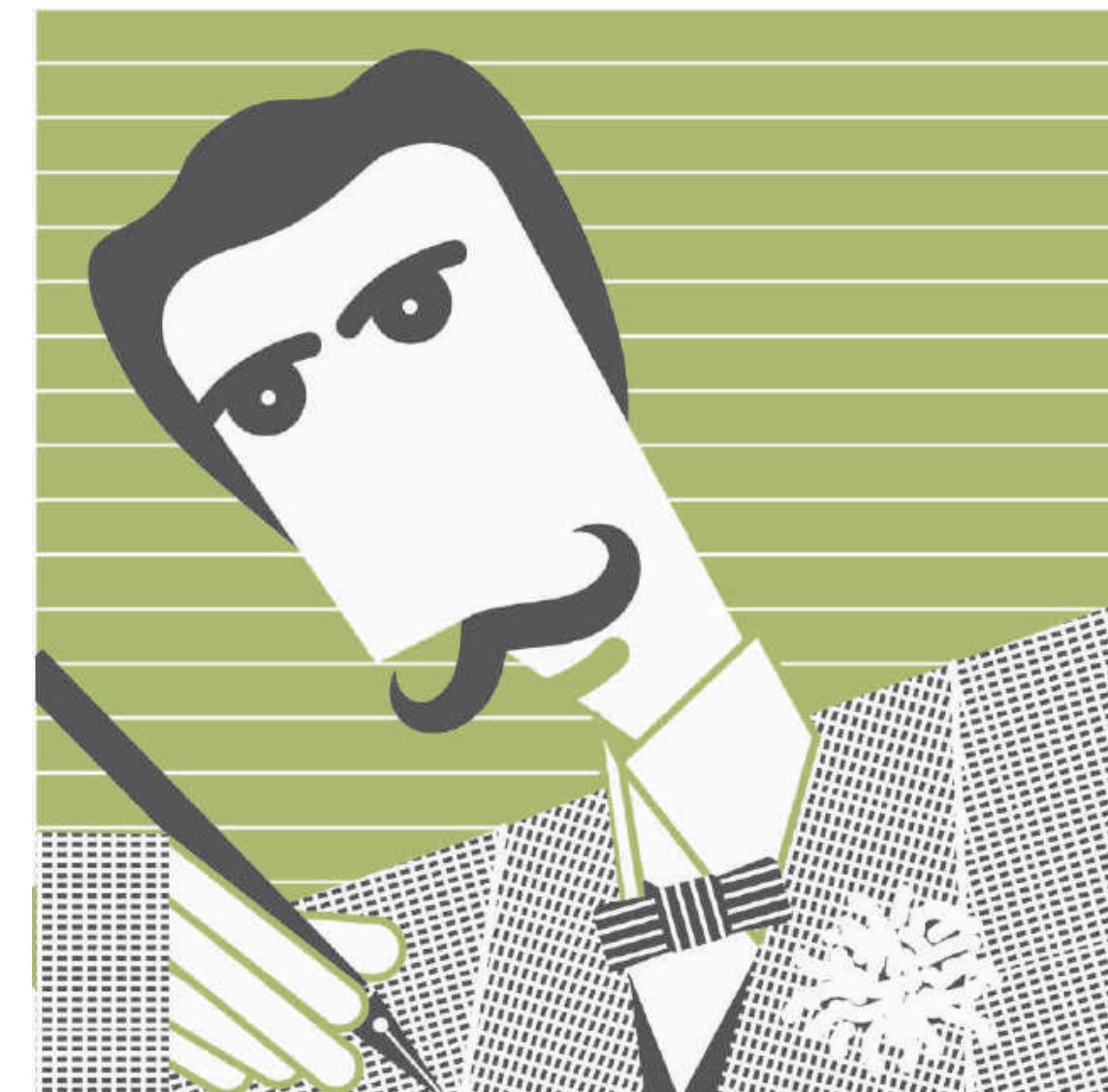
32 Pesniška zbirka bi lahko rekli snopiču trinajstih pesmi; leta 1940 jih je pretipkala Marija Medved za njune prijatelje, za vsakega s posvetilom. Ohranjena sta rokopis in najmanj en tipkopis.

36 Ko še ni bil polnoleten (in torej še ne vojaški obveznik), so ga pod pretvezo orožnih vaj internirali v **Medurečje** v Srbijo, kjer je preživel 19 dni.

40 V Ljubljani se je vključil v ilegalno gibanje, se družil s šoštanjskimi rojaki, številnimi uveljavljenimi kulturniki in revolucionarji. Imel je pestro družabno in kulturno življenje.

29 Kajuh je bral tudi **Cankarja**. Posvetil mu je spominsko pesem ob 20. obletnici smrti in leta 1938 v Šoštanju sodeloval pri organizaciji odmevne Cankarjeve proslave.

33 Aprila 1940 je bil Kajuh izključen iz celjske gimnazije »zaradi sodelovanja pri širjenju komunističnih idej«. Šesti letnik je končal na mariborski gimnaziji, pred koncem sedmega pa se je aprila 1941 začela vojna.

37 Začetek vojne je dočakal v Šoštanju; med pogostimi gestapovskimi racijami se je **skrival** na podstrešju hotela, za dimnikom.

41 V okupirani Ljubljani, osrčju vseslovenskega boja za obstanek, je **v ilegali** napisal največ ljubezenskih in partizanskih pesmi.

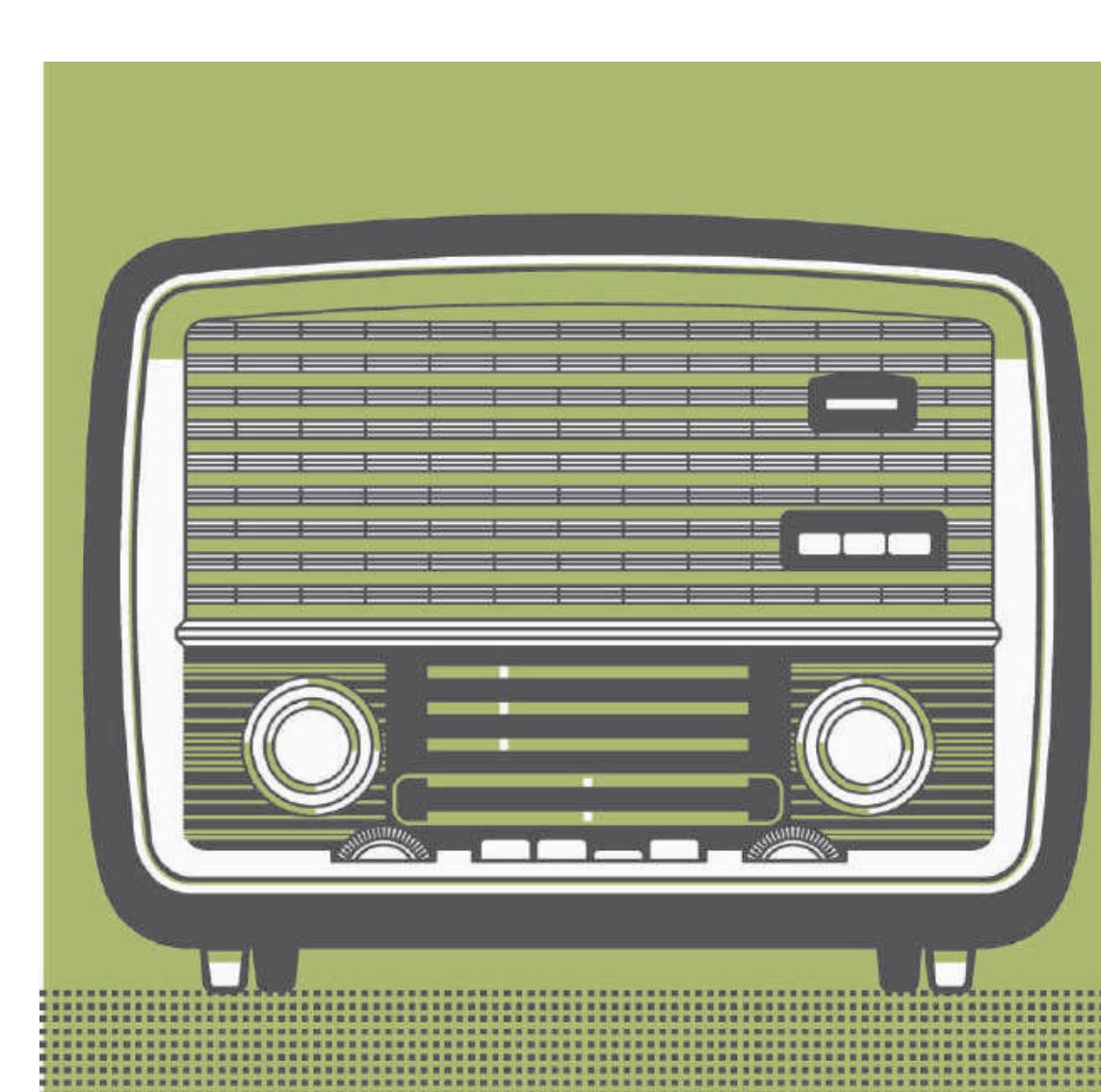
30 Kot gimnazijec je bil član komunistične mladinske organizacije, ki je v Šoštanju izvedla več političnih akcij; na predvečer 1. maja 1939 so v Šaleški dolini pričeli 13 kresov, največjega na Pustem gradu.

34 Objavljal je v različni periodiki; največji predvojni literarni uspeh je doživel z objavo pesmi *Stara žalostna* v reviji **Sodobnost** (takrat najvidnejša literarna revija na Slovenskem).

38 Po napadu na Jugoslavijo je bil zaradi političnega delovanja nekaj tednov zaprt v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, kjer so ga mučili. **V zaporu** je napisal *Nenapisano pismo iz ječe*.

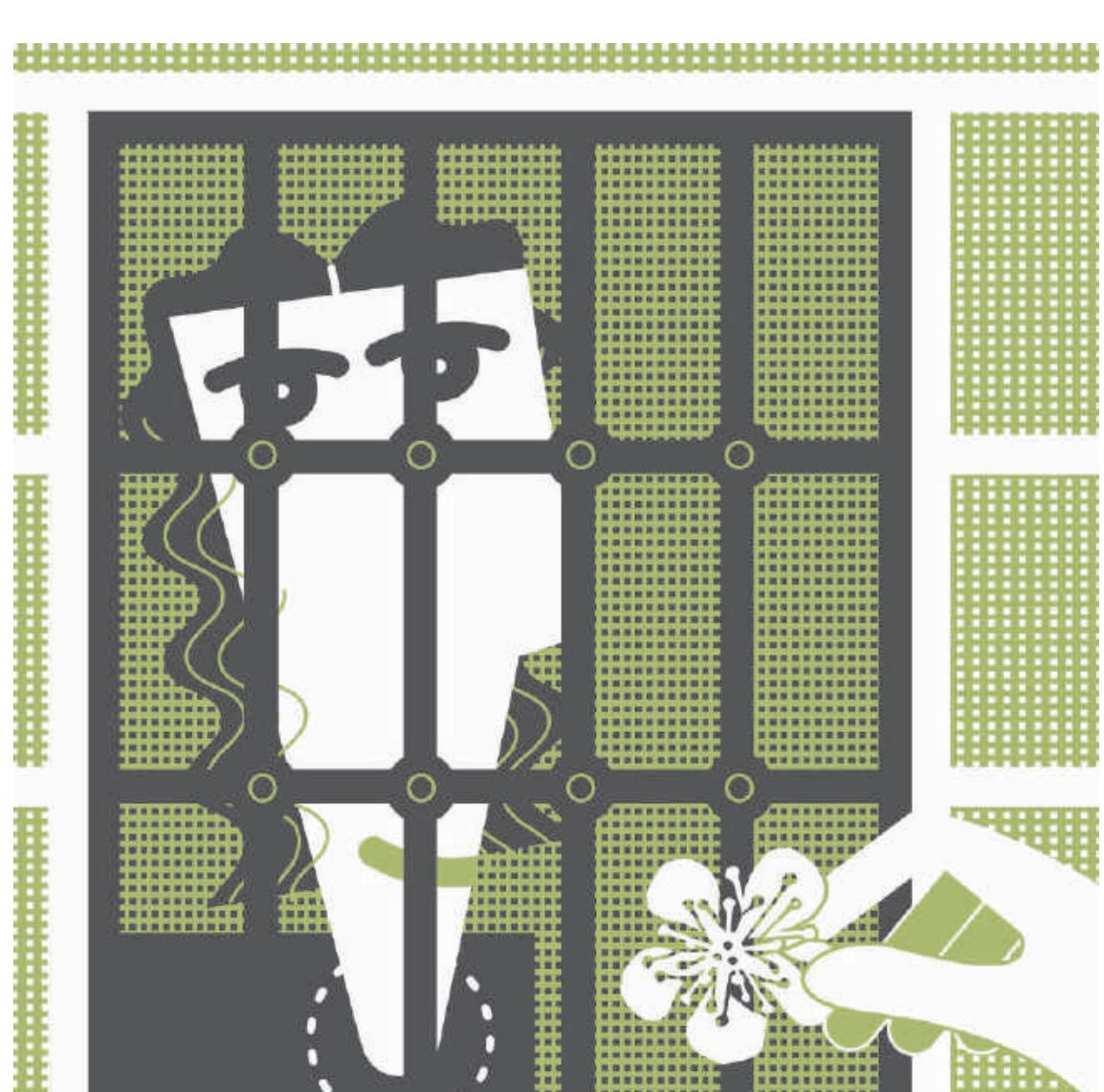
42 Okupator je Ljubljancam zaplenil radijske sprejemnike, da ne bi poslušali radia **Kričač**; takrat je nastala Kajuhova pesem *Ob oddaji radijskih aparatov*.

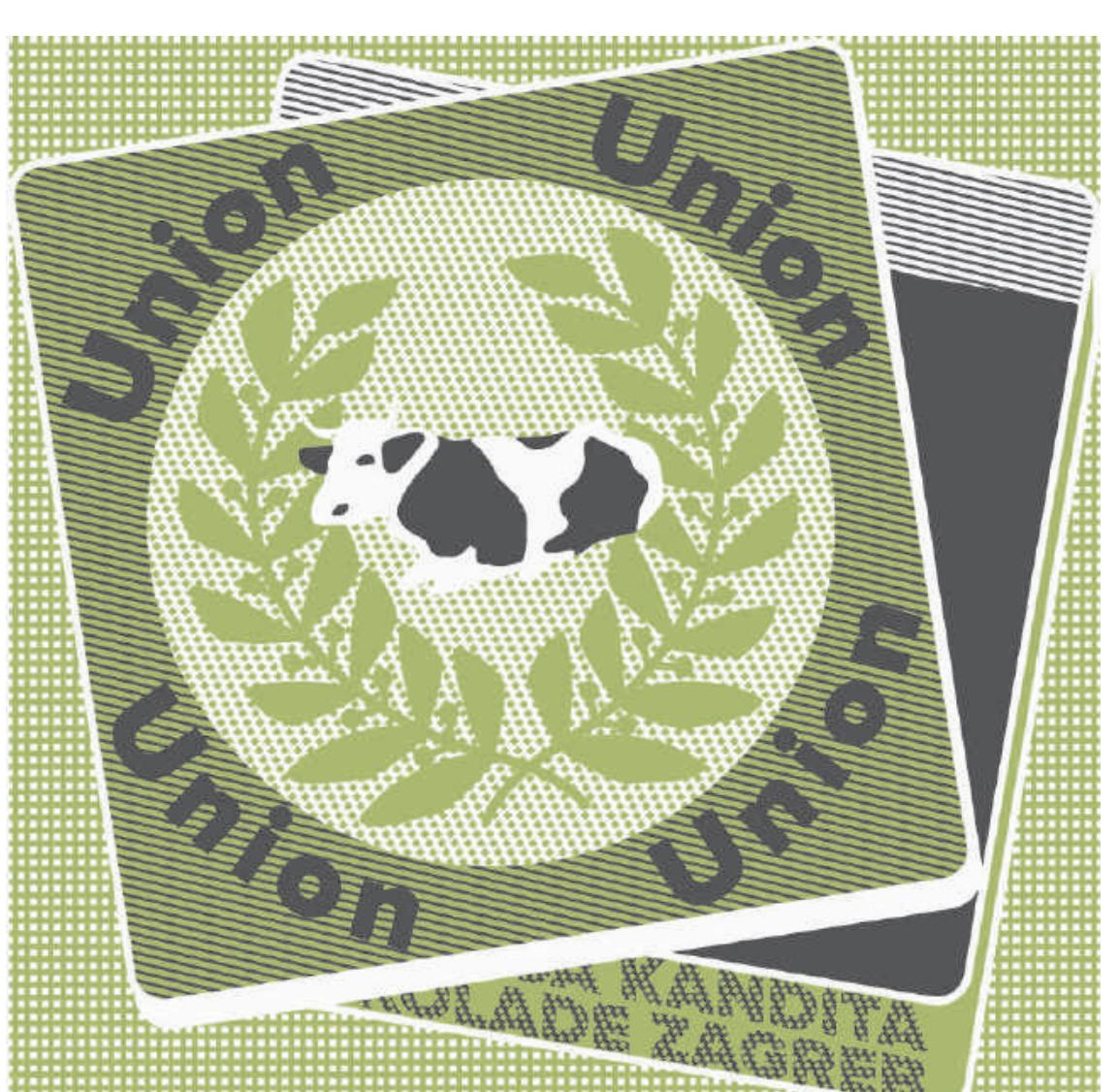
43 Kajuh je verjetno od spomladi 1942 deloval kot obveščalec
Varnostno-obveščevalne službe OF.

47 Zadnje mesece leta 1942 je pri oblasteh veljal za mrtvega, ker so napačno identificirali mladeniča, ki je umrl v partizanski akciji.

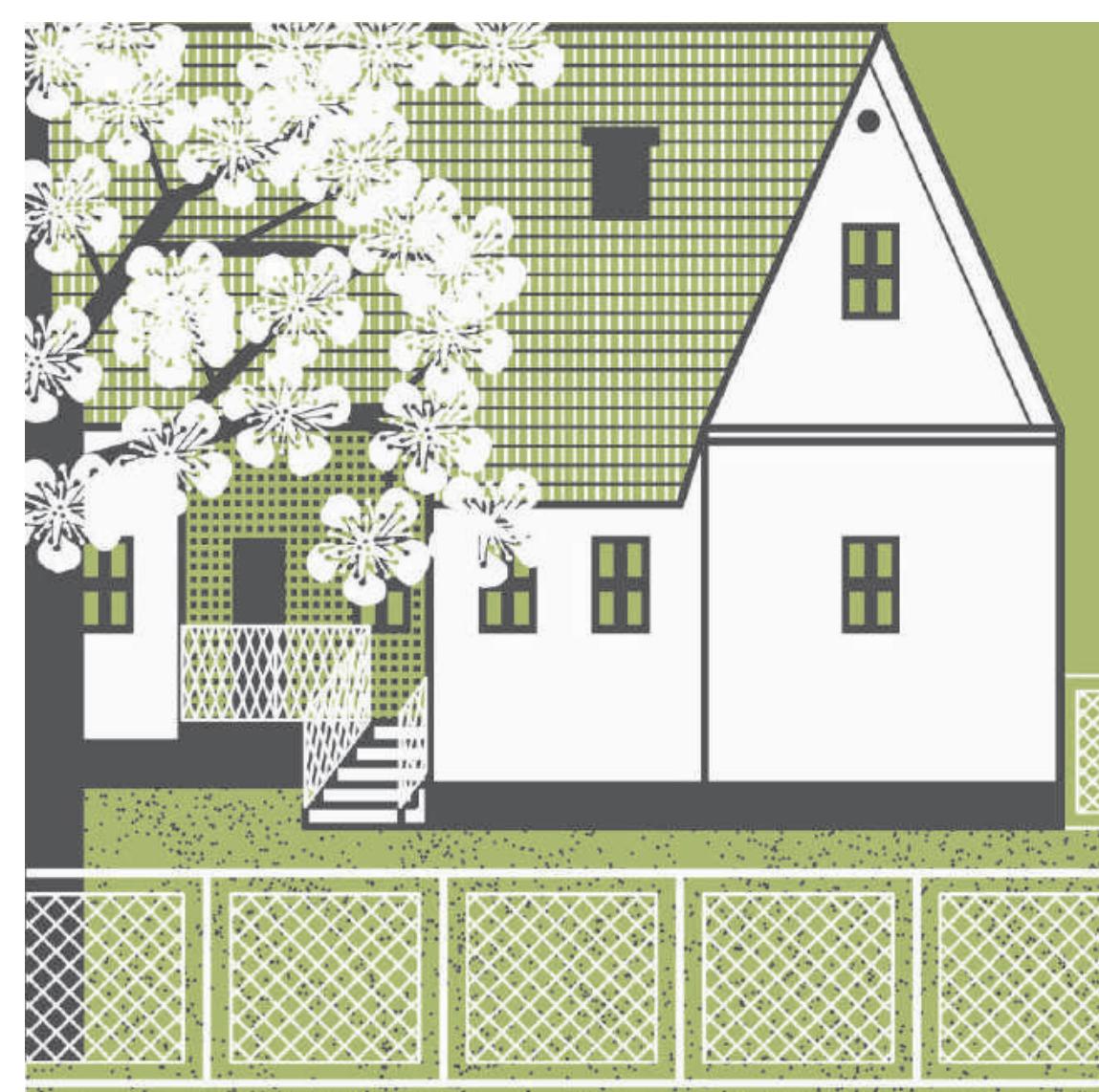
50 Silva Ponikvar je bila po izdaji in preiskavah decembra 1942 prvič zaprta; s Kajuhom sta se videvala na daleč, skozi zamreženo pritlično okno sodne palače. Ohranjenih je več kot 40 njunih **pisem**.

52 V pločevinasto **škatlo** za slaščice je Kajuh shranil na novo prepisan zvezčič pesmi, posvečen Silvi Ponikvar januarja 1943, fotografije ter njuno korespondenco.

44 Bival je s ponarejenimi dokumenti in pod različnimi imeni: Drago Jeran, Oton Mayer, Jakob Rovšek.

48 Bival je na različnih lokacijah, tudi **pri Ponikvarjevih** na Vošnjakovi 22 (danes Kurilniška ulica 16), kjer je bilo pomembno stičišče ilegalcev.

51 Zaljubljenca sta se veselila otroka, a ga je Silva Ponikvar **v zaporu** pred rojstvom izgubila.

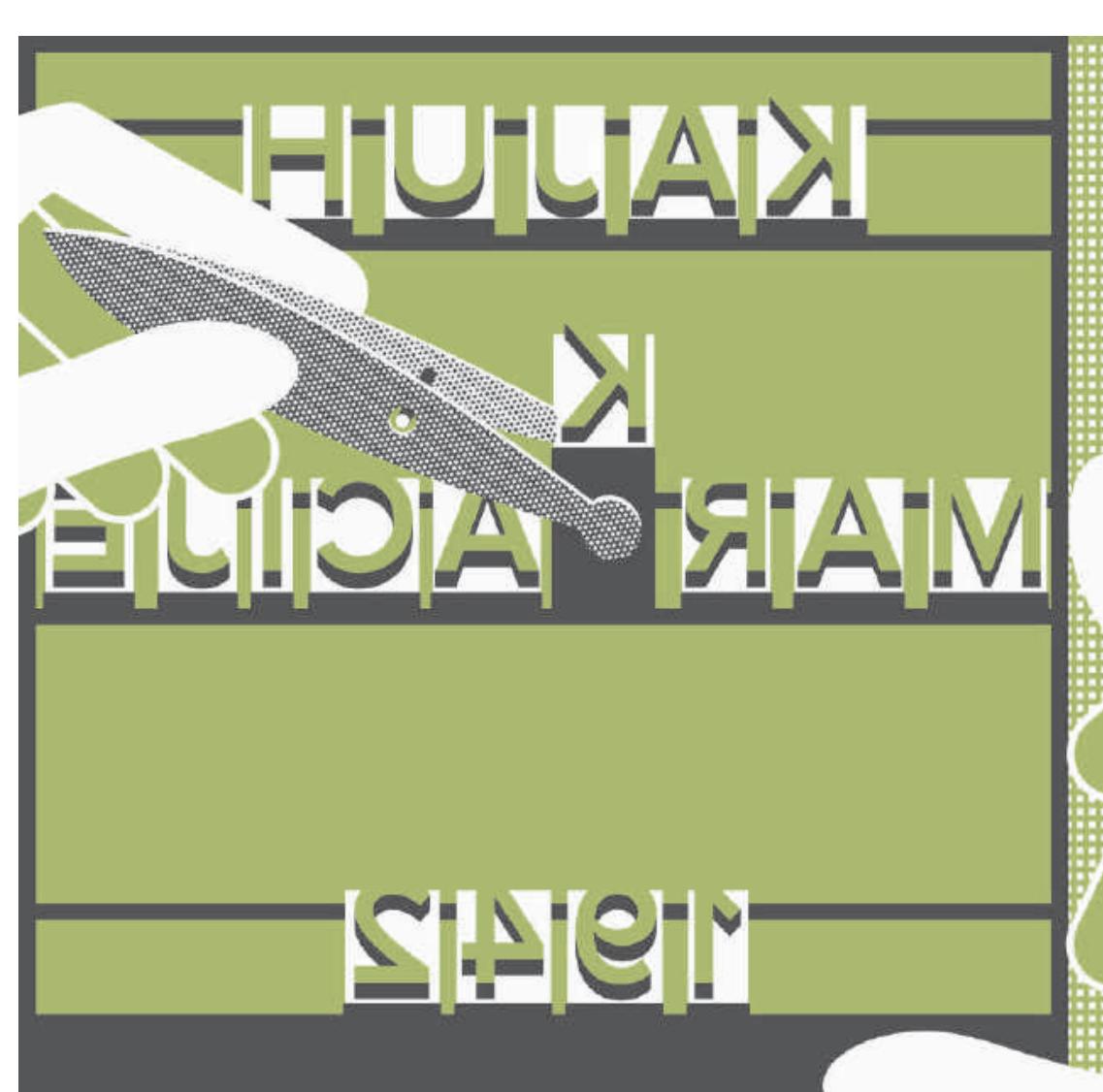
53 Škatlo je **zakopal** pod bujno **češnjo** na Ponikvarjevem vrtu, Silva pa jo je kasneje zakopala na drugo lokacijo; tako se je ohranila z vsebino vred.

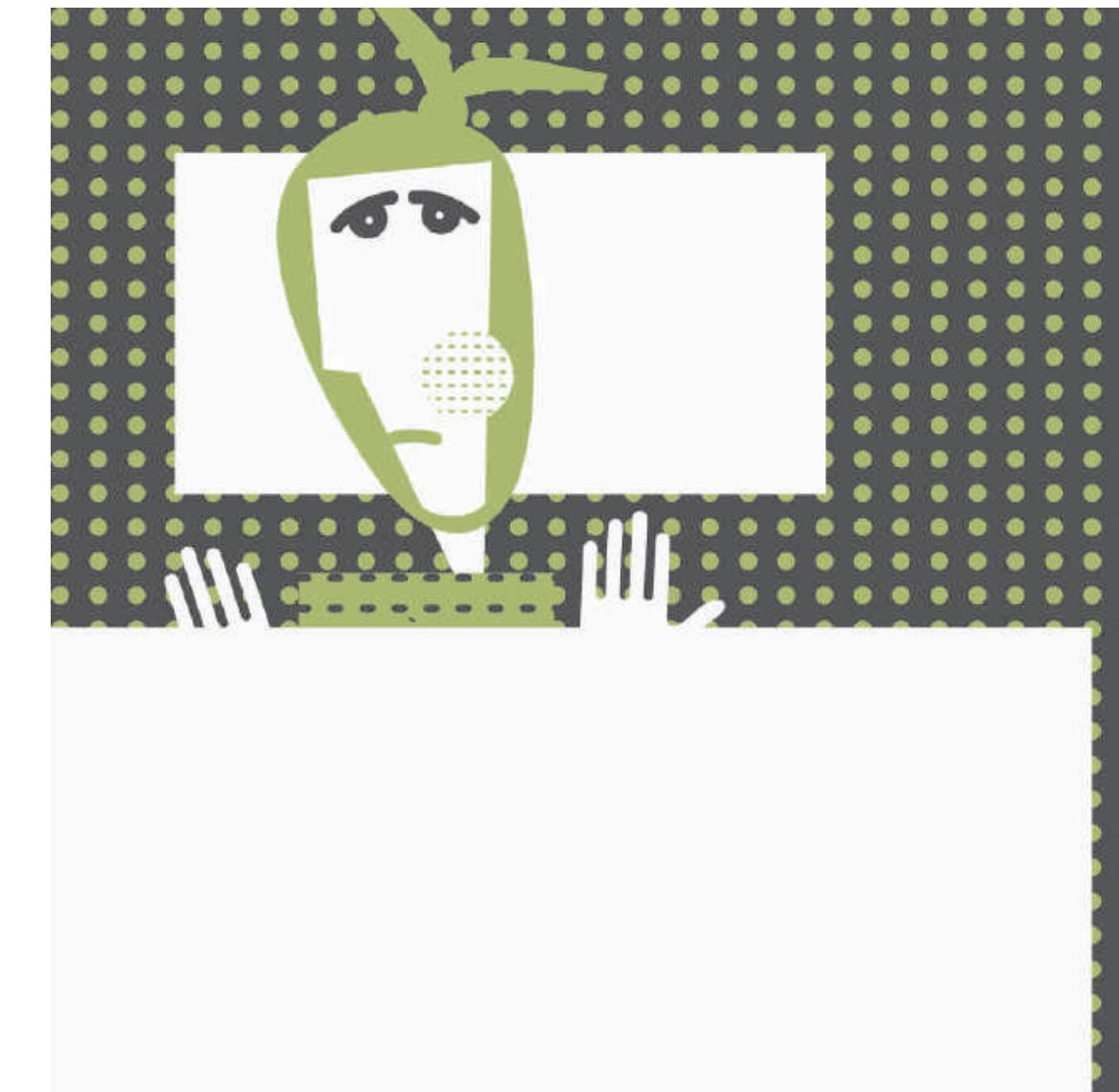
45 Pesmi je objavljaj pod **pseudonimi** v periodičnih glasilih, med drugim v *Mladi Sloveniji*, *Slovenskem poročevalcu*, *Naši ženi*.

49 Na silvestrovo 1941 je Kajuh spoznal **Silvo Ponikvar**,

ki ji je globoko zaljubljen posvetil najlepše ljubezenske pesmi.

54 Leta 1942 je bila pripravljena za tisk Kajuhova pesniška zbirka **Markacije**, a ni bila natisnjena; ilegalna tiskarna je bila septembra 1942 izdana in uničena – tudi Kajuhov rokopis.

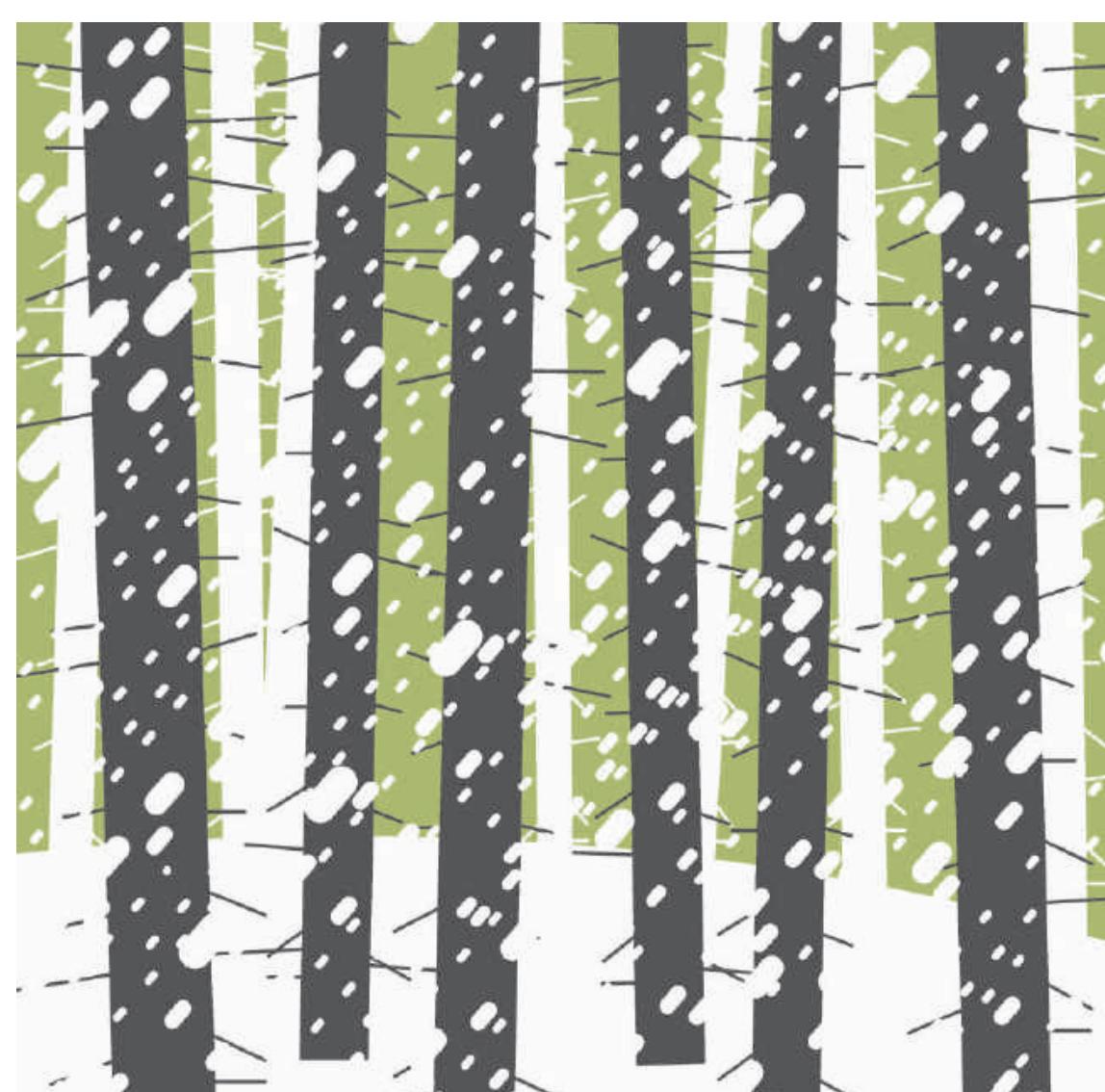
46 Imel je različne zdravstvene težave, pogosto z zobmi.

55 Avgusta 1943 je Kajuh odšel **v partizane**, na osvobojeno ozemlje.

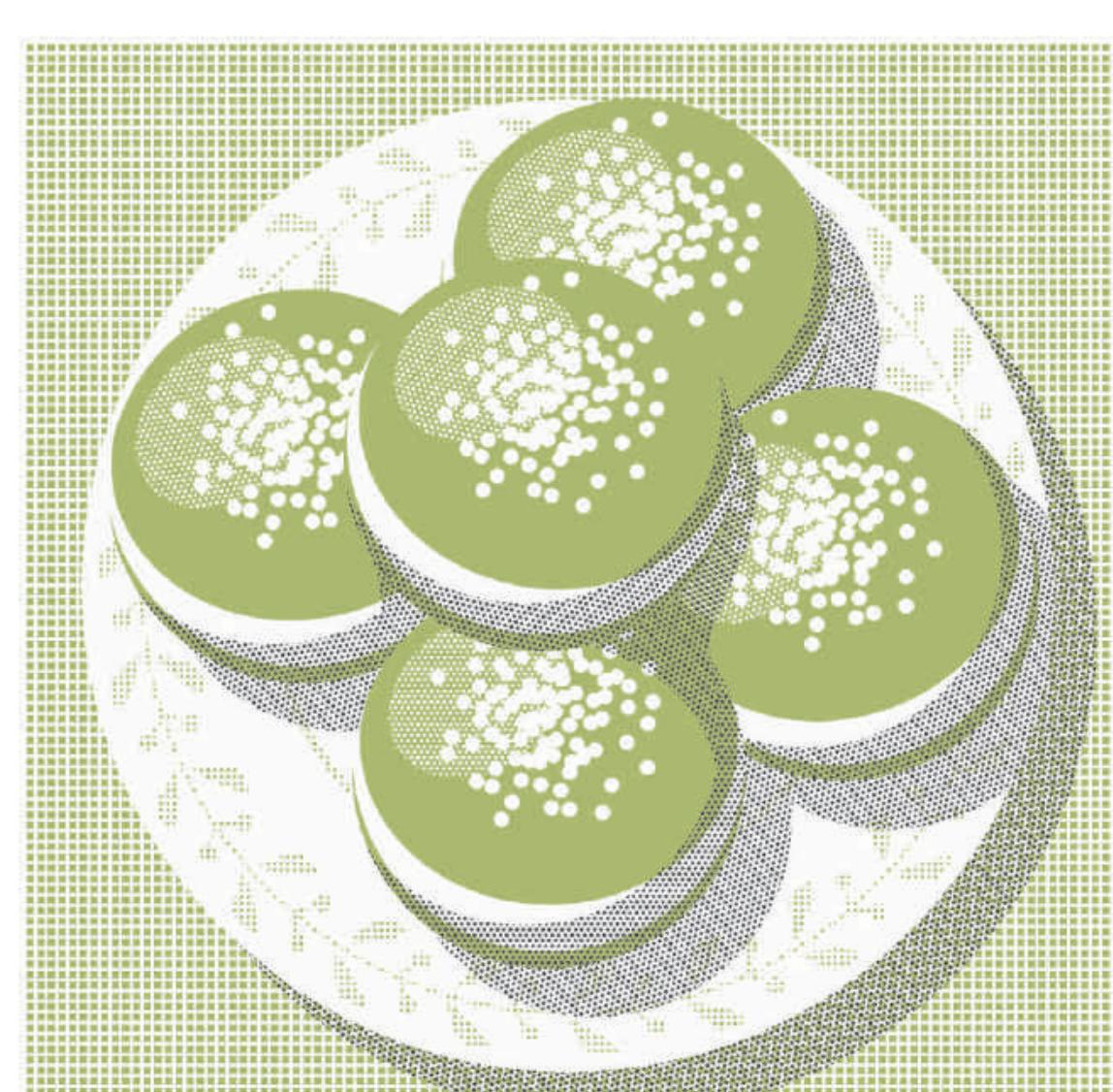
56 Bil je vodja propagandne in kulturne skupine XIV. divizije, ki je opogumljala borce ter prebivalstvo. Na osvobojenem ozemlju so do konca leta 1943 prepevali, plesali in recitirali na številnih **mitingih**.

60 Novembra 1943 je Kajuh sredi snežniških gozdov na Notranjskem končno dočakal izid svoje **prve zbirke**.

64 Udarna **XIV. divizija**, močna partizanska enota z več kot tisoč borcev, je 6. januarja 1944 iz Suhorja prek Hrvaške odšla na Štajersko. V diviziji je bila tudi Kajuhova kulturniška skupina.

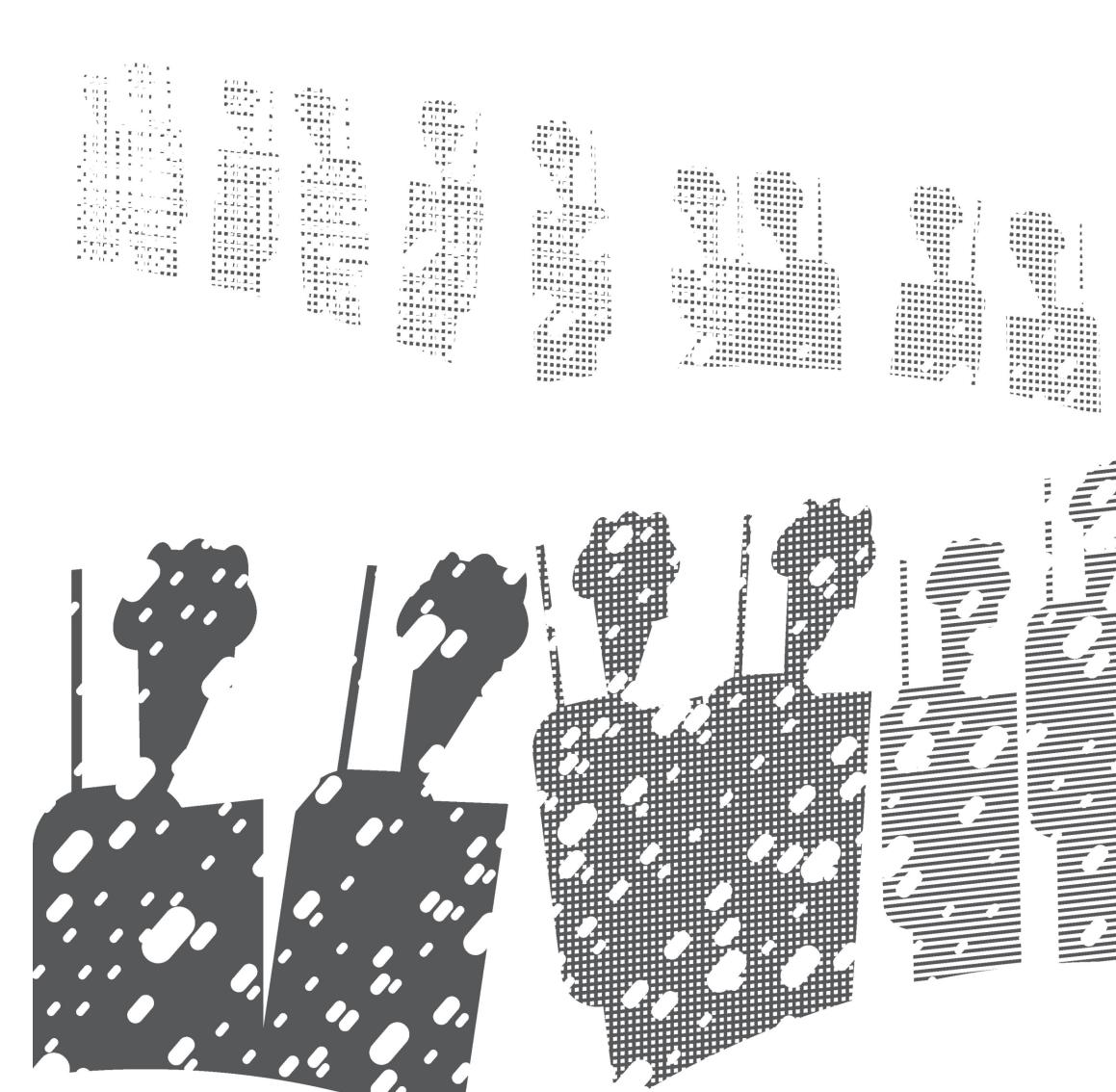
68 Bil je pustni torek; štab divizije je bil nastanjen na domačiji **Bank**.

57 Kajuh je vse svoje pesmi znal na pamet. V partizanih je verjetno dokončal le dve: *V slovenskih vaseh* in *Pesem XIV. divizije*.

61 Nastalo je **38 izvodov** zbirke **Pesmi**; ohranjena sta le dva.

65 Borci XIV. divizije so se stežka prebijali v visokem snegu in mrazu. V manj kot dveh mesecih so prehodili 500 kilometrov. Veliko borcev je padlo v hudih bojih.

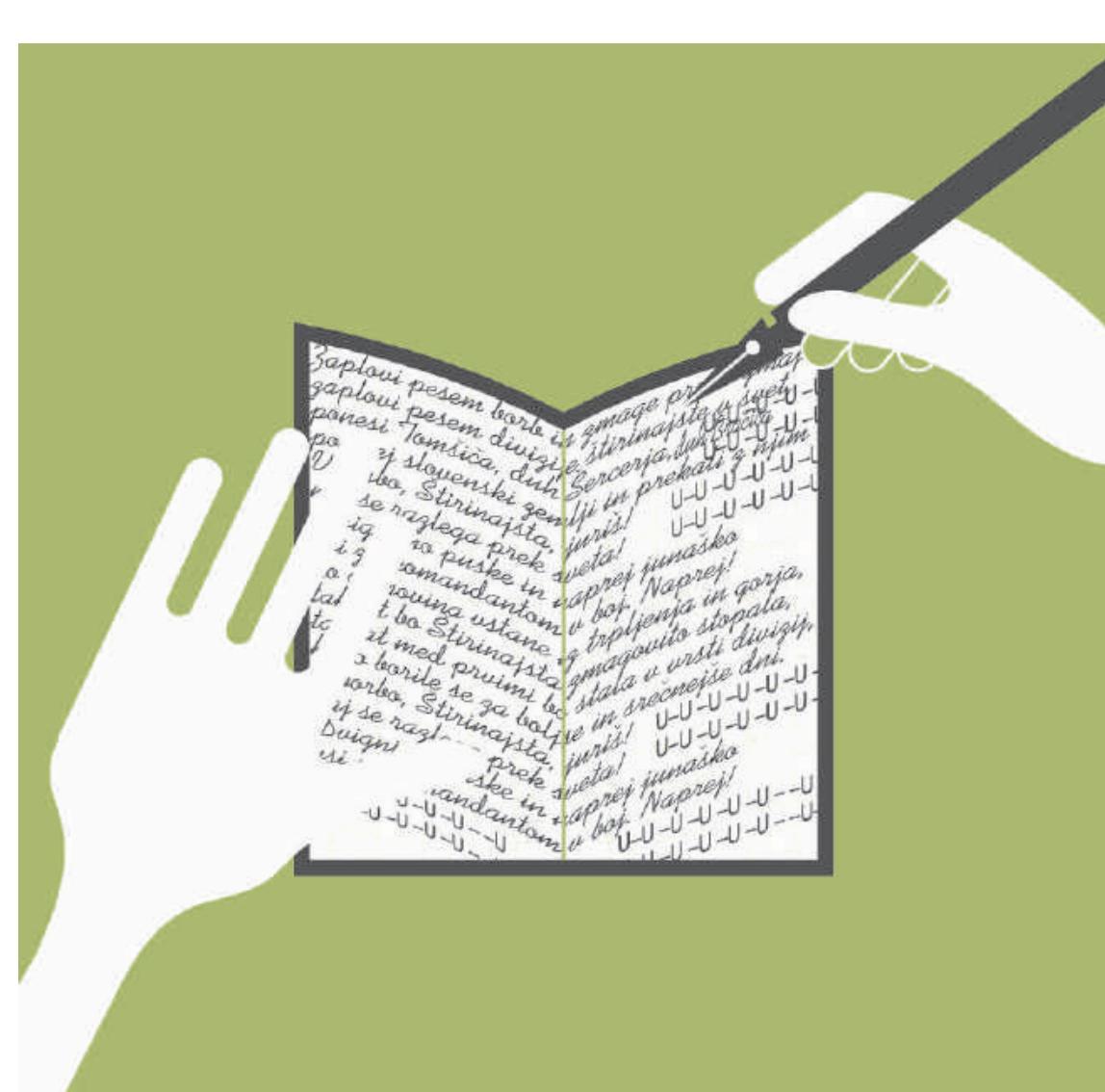
69 Od Banka se je Kajuh namenil k počitku na nekaj minut oddaljeno domačijo **Žlebnik**. Pridružil se je tam nastanjenim kulturnikom.

58 V kulturniški skupini se je zelo zbližal s partizanko in plesalko **Marto Paulin - Brino**.

62 Zbirka je bila razmnožena na **ciklostil**. V njej je **27** pesmi. Naslovno ilustracijo – partizana in partizanko – je narisal Janez Weiss - Belač.

66 Med pohodom je imel Kajuh ves čas pri sebi majhno **črno beležnico**, v katero je pisal pesmi. Ohranjena je še danes.

70 Kmalu zatem so hišo obkollili nemški vojaki in orožniki v belih ogrinjalih. Kajuh je z brzostrelko in nahrbtnikom prihitel prihitel iz nadstropja v pritliče.

59 Brina mu je po njegovem nareku natipkala pesmi za prvo zbirko.

63 Kajuhov znameniti **portret** je Božidar Jakac ustvaril na prvem kongresu slovenskih kulturnikov januarja 1944, tik pred odhodom XIV. divizije na Štajersko. Med 96 udeležencami kongresa je bil tudi Kajuh.

67 **22. februarja 1944** se je XIV. divizija po hudih bojih utrujena in prezebla ustavila v Šentvidu pri Zavodnjah. Kajuh si je žezel po dolgem času obiskati rodni Šoštanj, oddaljen le dve uri hoje.

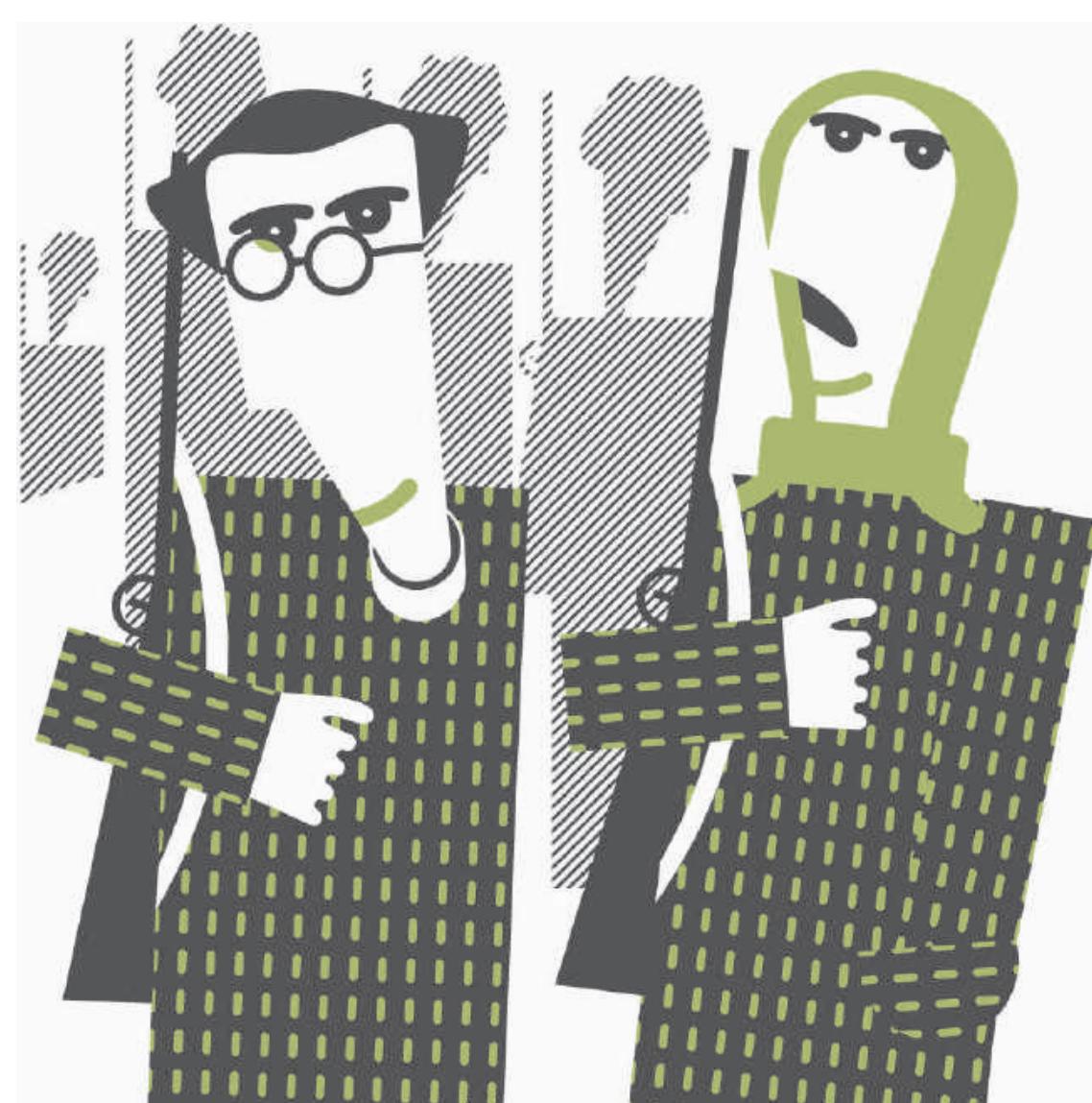

71 Iz kuhinje se je poskušal prebiti na plan, a ga je zadel **strel** nemškega orožnika, ki je v poročilu zapisal, da je ustrelil smejočega se partizana.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

72 Kajuh je umrl pri **21 letih**.

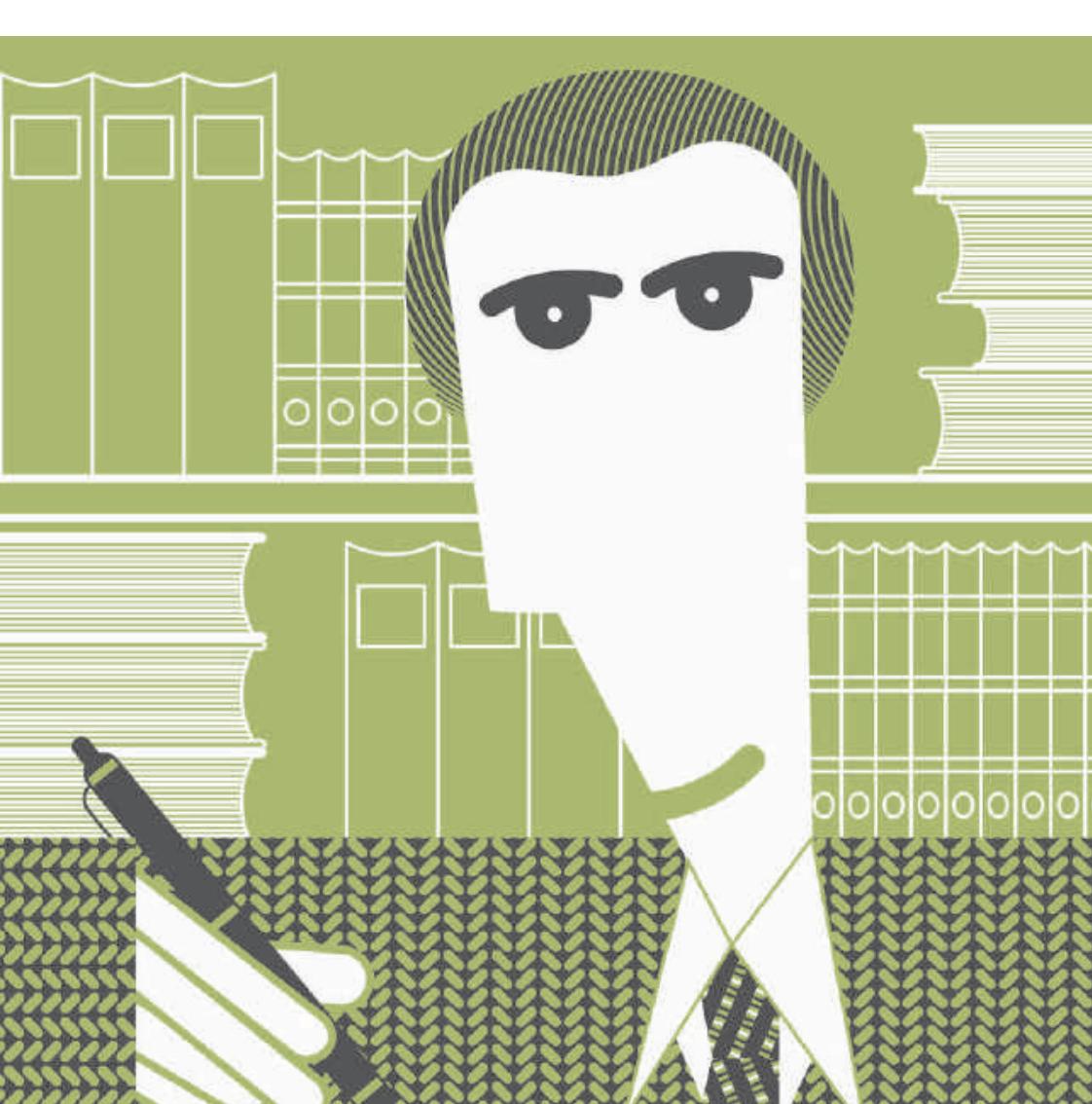
Do leta 2021 so bile njegove pesmi prevedene v **21 jezikov**.

76 Zadnja fotografija Kajuha je bila posnetna na Paškem Kozjaku 16. februarja 1944, le nekaj dni pred smrtno. Borci so v snegu nosili ranjence, v diviziji je bil tudi duhovnik Jože Lampret iz Šoštanja.

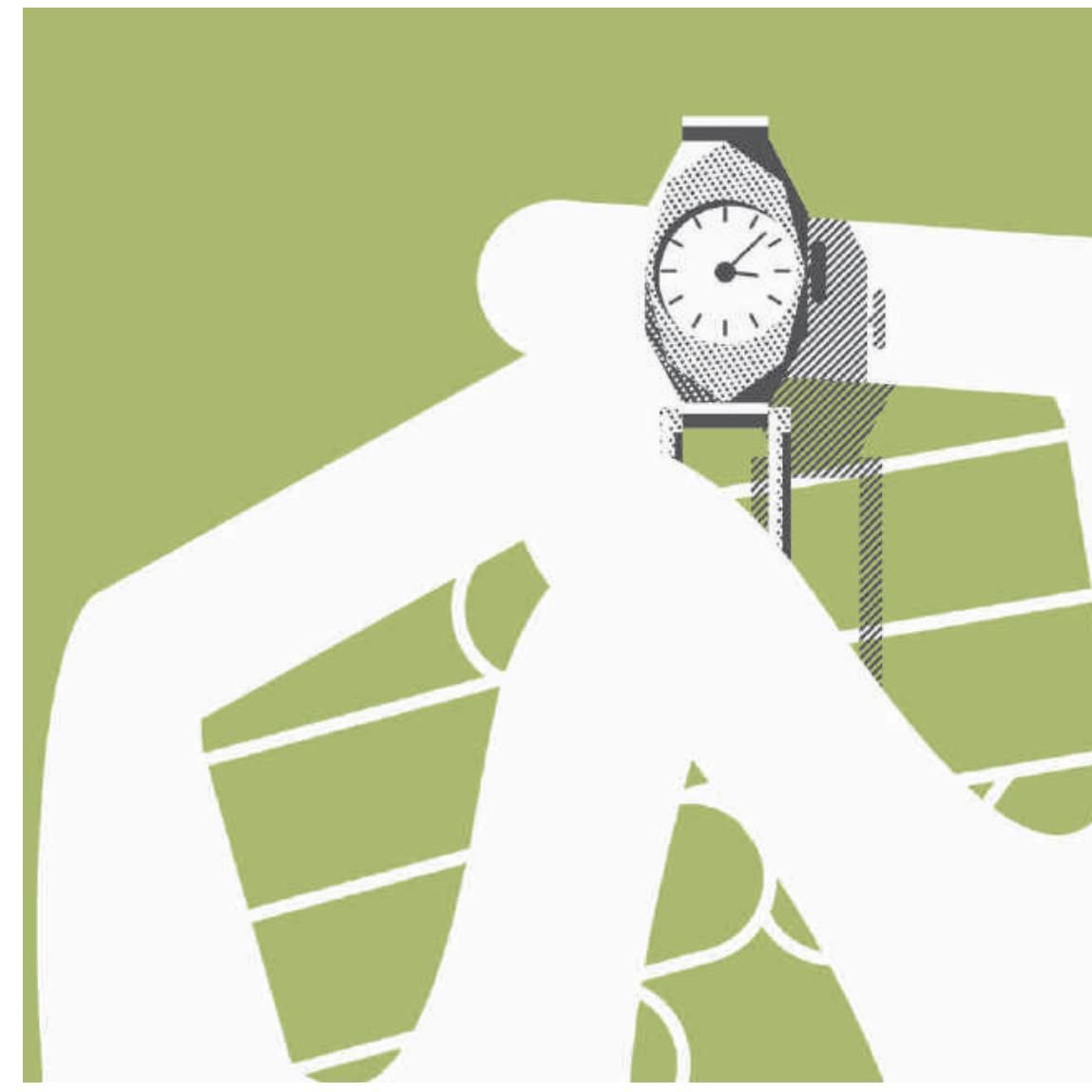
80 Na pročelju Žlebnikove hiše je od leta 2010 nova spominska **plošča**, ki je nadomestila prvo iz leta 1955.

84 Kajuhovo življenje in delo je preučevalo veliko raziskovalcev, med njimi najobsežneje literarni zgodovinar **Emil Cesar**.

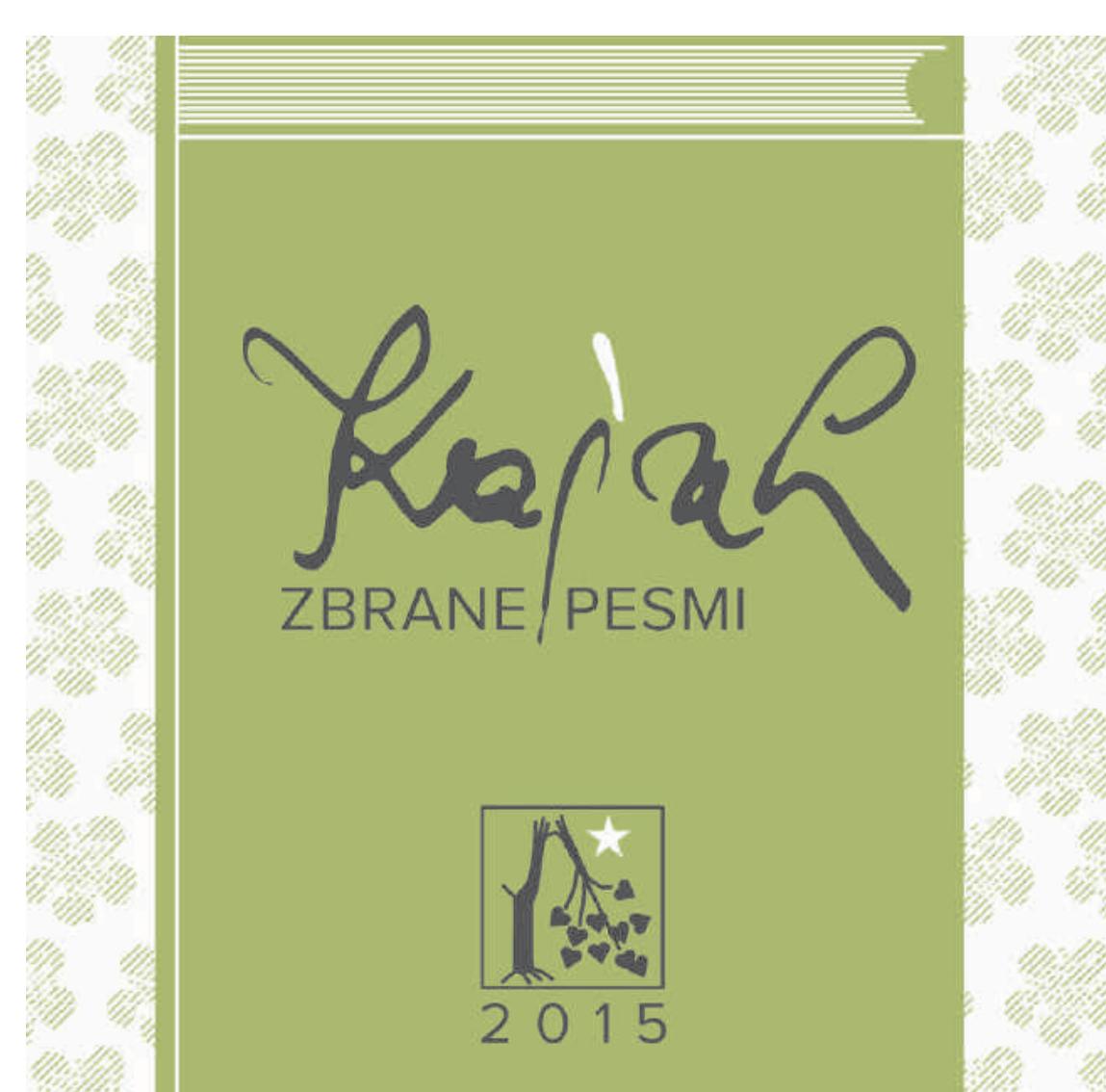
73 Bil je štirikrat pokopan: pri Žlebniku, v Zavodnjah na pokopališču, v Družmirju na pokopališču, njegov grob je danes v Podkraju pri Velenju.

77 Padli Kajuh je imel v prsnem žepu majhno črno beležnico in drobno ročno uro, ki mu jo je podarila Silva Ponikvar pred odhodom v partizane.

81 Leta 1968 je bilo na Žlebnikovi domačiji postavljeni še spominsko **obeležje** iz granita.

85 V zgorj šestih letih (1938–1943) je Kajuh ustvaril več kot **150 pesmi**, ki so bile prvič zbrane na enem mestu v pesniški zbirki leta 2015 (drugi natis 2020).

74 Kajuhova mama je v malo več kot mesecu dni izgubila **oba sinova**.

78 Leta 1944 je bila izdana zbirka *Pesmi*, leta 1949 pa *Kajuhove pesmi*. Njegova pesniška zapuščina je bila skoraj v celoti objavljena leta 1966 in v ponatisih leta 1971 in 1978.

82 Leta 2017 je Občina Šoštanj na Žlebnikovi domačiji postavila **Kajuhov spominski objekt**. V njem je stiliziran pesnikov kip s ptico na glavi.

86 Več kot polovica njegovih pesmi je uglasbena, večina večkrat.

75 Njegov brat Jože je bil v nemški vojski na vzhodni fronti razglašen za pogrešanega 15. januarja 1944.

79 Leta 1953 je bil Kajuh kot eden od dveh kulturnikov razglašen za **narodnega heroja**

(vseh slovenskih prejemnikov reda je 174).

83 **Župančič** je v spomin na srečanje s Kajuhom zapisal:

»Kadar bom slišal visoko nad smrekami samotni klic kanje, bom tiho pomis�il nate in na tvoj čili polet, mladi Kajuh-Kanjuh!«

87 Kajuhova poezija je najprej socialna, nato ljubezenska (še vedno vezana na konflikt takratnega časa) in domoljubna, uporniška, partizanska.

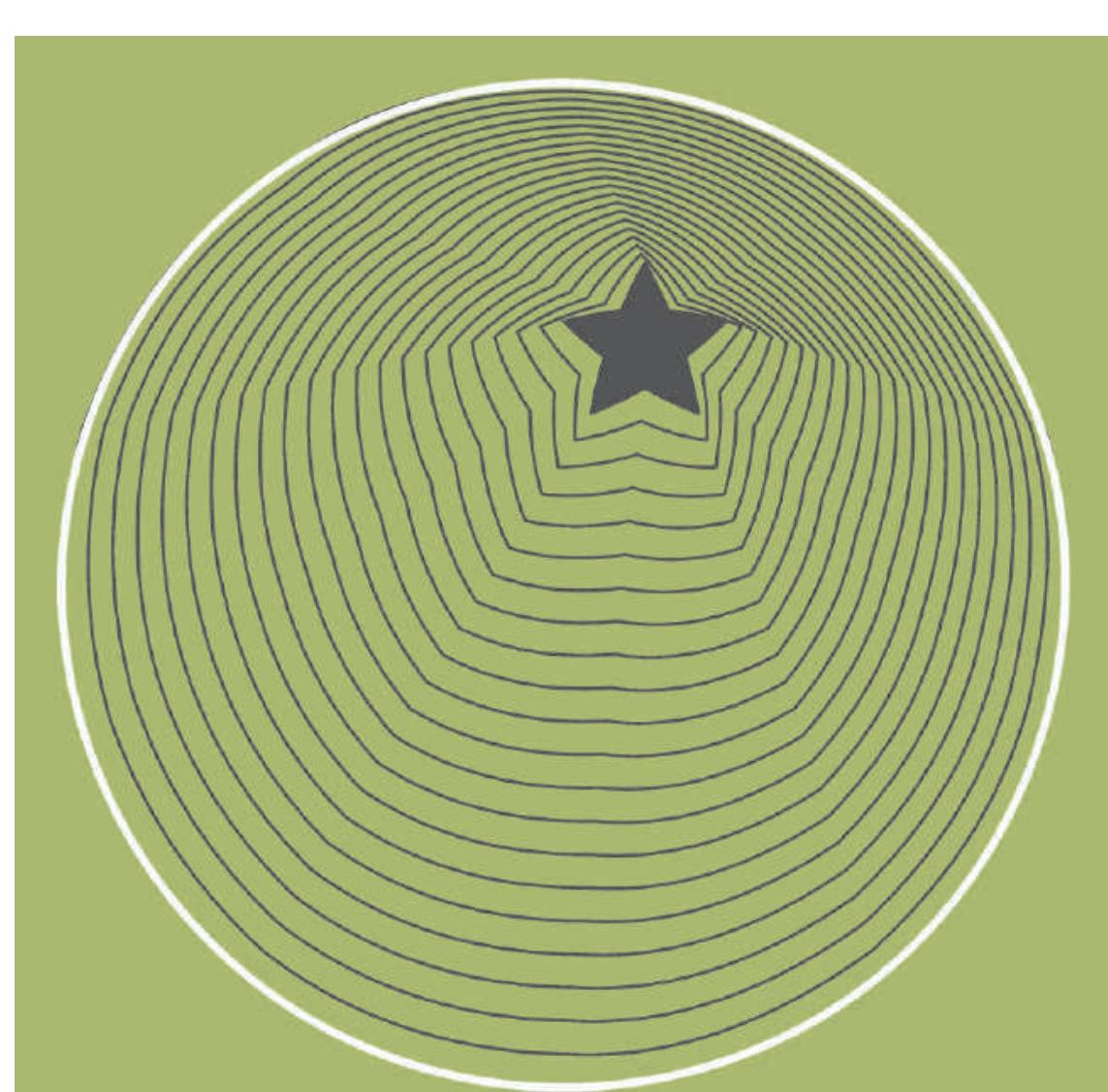
88 Kajuh je eden od prvih in redkih pesnikov slovenske ljubezenske poezije, za katerega ženska ni zgolj objekt občudovanja, ampak jo nagovarja kot svojo tovarišico; »skupaj gledata v isto zvezdo«.

92 Kajuhovo **bralno značko** (v okviru slovenskega kulturnega gibanja *Bralna značka*) podeljujejo mladim bralcem v Šaleški dolini od leta 1967.

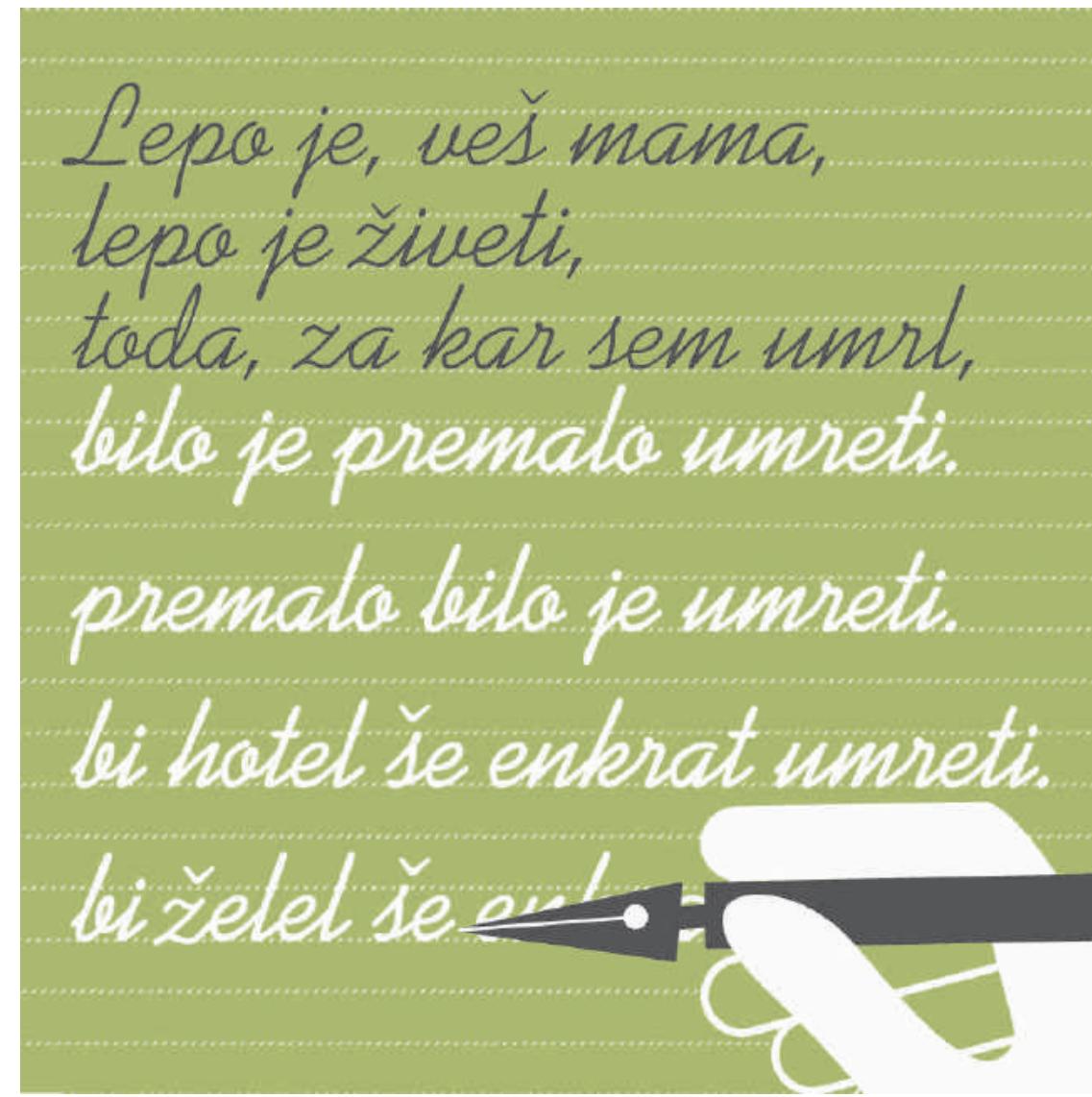
96 Ob 100. obletnici pesnikovega rojstva je bilo leto 2022 razglašeno za Kajuhovo leto v Občini Šoštanj. Častni pokrovitelj je bil takratni predsednik Republike Slovenije Borut Pahor.

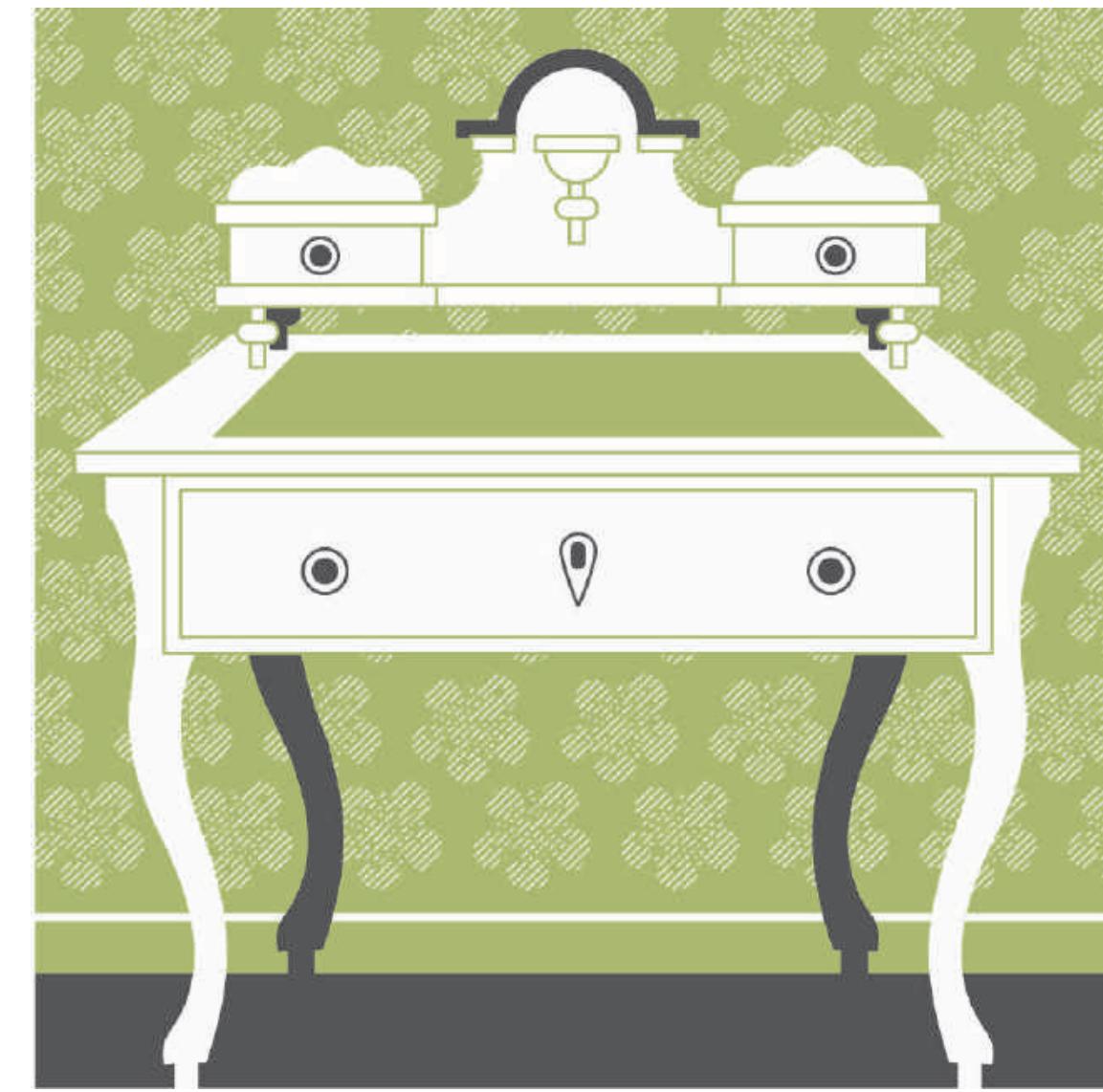
100 Kajuh slovi kot partizanski pesnik, pesnik upora in upanja. Njegova poezija je slovenska klasika 20. stoletja. Če pa ji prisluhnemo zunaj prostora in časa, ima Kajuhova poezija poseben zven ...

89 V poeziji je izrazil hrepenenje po lepšem in pravičnejšem svetu.

90 Kajuhov najbolj znani verz je iz pesmi *Materi padlega partizana*. Zapisan je v več različicah.

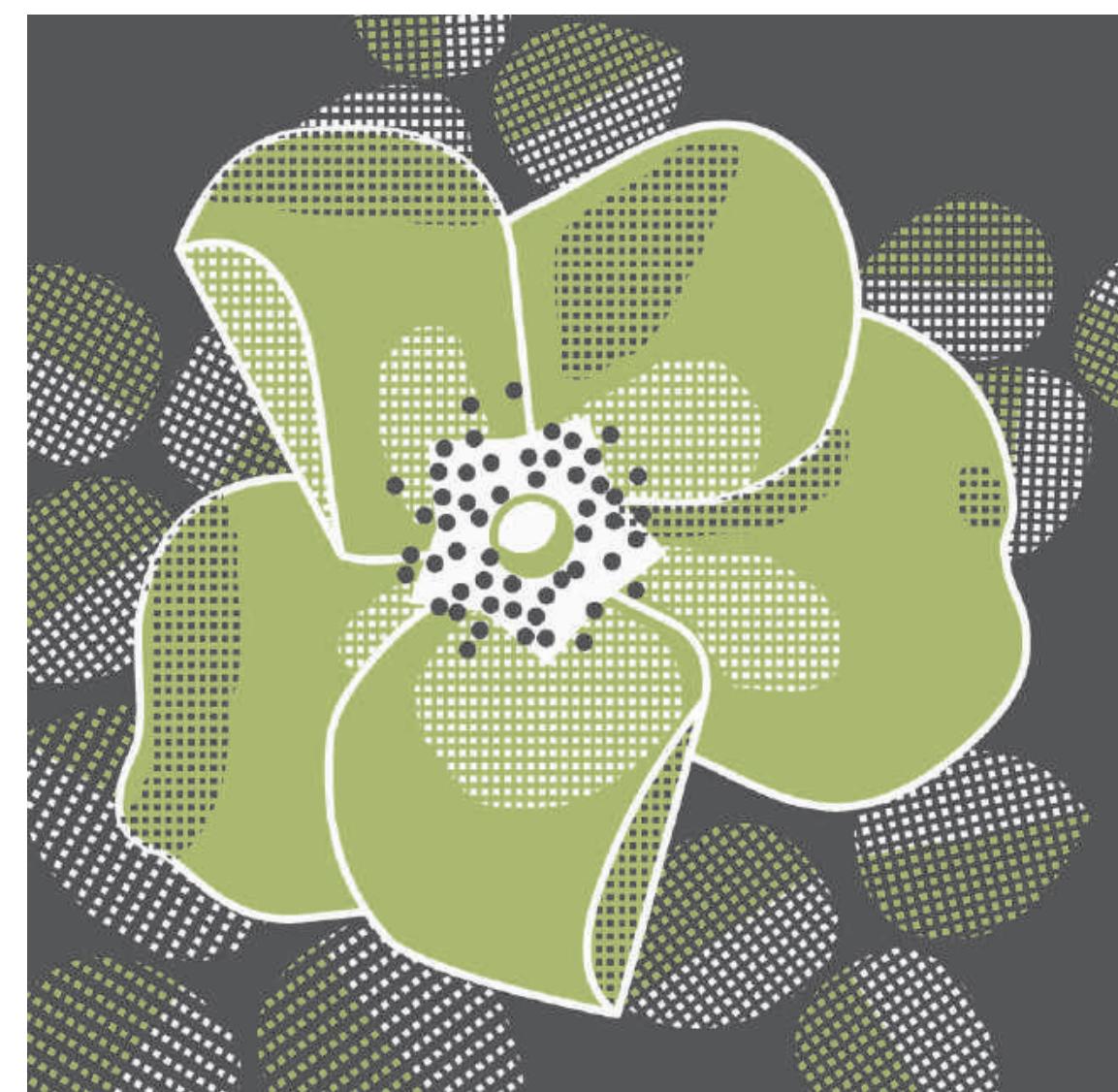
91 Obnovljena Kajuhova pisalna miza je danes razstavljena v Vili Mayer, ki je protokolarni objekt Občine Šoštanj.

93 Po Kajahu sta poimenovani osnovni šoli v Ljubljani in Šoštanj; slednja je med največjimi v Sloveniji. Na podstrešju prvotne šoštanske šole je bila leta 1968 urejena Kajuhova spominska soba.

94 Kajuhovo ime nosi 39 slovenskih **ulic**; je peto najpogosteje ime ulic. Med slovenskimi literati »imata« več ulic le Prešeren (45) in Cankar (44). Kajuhova ulica je še v Beogradu. V Ljubljani je Kajuhov most.

95 Na vrtu literarnega zgodovinarja Matjaža Kmecla raste in se žlahniti ljubka, višnjevo rdeča **vrtnica** kajuh; morda se bo nekoč kot sorta pridružila avtohtonima slovenskima sortama prešeren in trubar.

97 **Kajuhov park** v Šoštjanu je od leta 2022 prenovljen. Sredi parka je kip partizana Kajuha v nadnaravnri velikosti, delo Marjana Keršiča - Belača.

98 Kajuhova zapuščina je v celoti digitalizirana; Knjižnica Velenje je v sodelovanju z Založbo Litera pripravila knjižno zbirko KAJUH 100. Vlado Vrbič je napisal roman o Kajuhi *Prestreljene sanje*.

99 Vlada Republike Slovenije je leto 2023 razglasila za leto pesnika Karla Destovnika - Kajuha.

STO DEJSTEV O KAJUHU
zapisano z zeleno tinto
ob stoti obletnici pesnikovega rojstva

Zasnova, besedilo: Špela Poles
Ilustracije, oblikovanje: Rok Poles
Recenzija: Vlado Vrbič in David Vidmar Čeru
Lektura: Urška Jarnovič
Projekt: Občina Šoštanj, zanjo Darko Menih

KNJIŽNICA
VELENJE